

КАМБРЫГ ФЁДАР ПАЎЛОЎСКІ

Ён быў адным з першых савецкіх партызан, уганараваных Залатой Зоркай Героя

Ідучы насустрач 75-годдзю з дня вызвалення Беларусі ад нямецкіх акупантаў, мы ўспамінаем воінаў Чырвонай Арміі і партызанаў, якія прынялі самы актыўны ўдзел у гэтым вызваленні. Наш аповед пра партызанскага камандзіра Фёдара Паўлоўскага, якому якраз сёння споўнілася 6 110 гадоў.

Як камандзір камісарам стаў

Адным з першых партызанскіх атрадаў на тэрыторыі Беларусі быў атрад «Чырвоны Кастрычнік» Акцябрскага раёна, створаны 26 чэрвеня 1941 года (па іншых звестках, у пачатку ліпеня 1941 года) упаўнаважаным Наркамата нарыхтовак СССР па Акцябрскім раёне Палескай вобласці Фёдарам Паўлоўскім разам з першым сакратаром Акцябрскага райкама партыі Ціханам Бумажковым. Калі паўстала пытанне аб кандыдатуры камандзіра атрада, першы сакратар Палескага абкама партыі Пётр Лявіцкі звярнуў увагу на анкету Паўлоўскага. Фёдар Іларыёнавіч быў вопытным ваенным, скончыў палкавую кавалерыйскую школу, удзельнічаў у баях з японцамі каля возера Хасан у 1938 годзе, у савецка-фінляндскай вайне 1939—1940 гадоў. Таму па ўзгадненні з абкамам партыі камандзірам атрада быў зацверджаны Фёдар Паўлоўскі, а камісарам — Ціхан Бумажкоў.

Але калі ў ліпені 1941 года ЦК Кампартыі Беларусі прадставіў іх у Маскву да ўзнагароджання ганаровым званнем Героя Савецкага Саюза, першы сакратар ЦК КП(б)Б Панцеляймон Панамарэнка палічыў, што камандзірам атрада павінен быць партыйны лідар Акцябрскага раёна Ціхан Бумажкоў. ЦК фактычна памяняў іх пасадамі, каб паказаць вядучую ролю кампартыі ў развіцці партызанскага руху. Таму ў многіх энцыклапедыях і даведніках дагэтуль можна сустрэць прозвішча Бумажкова, як першага камандзіра атрада «Чырвоны Кастрычнік». Аб гэтым мне ўпершыню паведаміў мой зямляк — вядомы беларускі паэт і прэзіят Рыгор Няхай, які даследаваў гісторыю гэтага атрада і 123-й партызанскай брыгады і быў добра знаёмы з Фёдарам Паўлоўскім.

Першыя Героі

Безумоўна, адной з самых паспяховых аперацый беларускіх партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны стаў Воземлянскі бой 1941 года. Гэта быў бой паміж партызанскім атрадам «Чырвоны Кастрычнік» сумесна з падраздзяленнем Чырвонай Арміі (камандзір — падпалкоўнік Л. В. Курмышоў) і нямецкімі акупантамі ў вёсцы Воземля Акцябрскага раёна Палескай вобласці 18 ліпеня 1941 года.

Напярэдадні партызанскія разведчыкі ўстанавілі сілы воінскай часці вермахта і дакладнае размяшчэнне яе агнявых сродкаў. 18 ліпеня 1941 года па чыгуначнай ветцы Бабруйск — Рабор

браняпоезд № 52 на чале з лейтэнантам Калакольцавым нечакана для нацыстаў падышоў да вёскі Воземля і адкрыў артылерыйскі агонь па штабе нямецкай дывізіі і агнявых пунктах праціўніка. Пасля артылерыйскага абстрэлу зводны атрад чырвонаармейцаў і партызанаў пад кіраўніцтвам інструктара райкама партыі Сямёна Маханько атакаваў нямецкіх салдат і афіцэраў. У выніку боя нацысты страцілі забітымі і раненымі каля 80 салдат і афіцэраў, была вызвалена вёска Воземля. Партызаны захапілі палонных і ў якасці трафеяў 55 броне- і аўтамашын, 2 радыёстанцыі, 27 матацыклаў, 45 коней з павозкамі і грузам, аперацыйныя дакументы нямецкага штаба. Захопленых салдат і афіцэраў вермахта, дакументы і трафеі камандаванне партызанскага атрада «Чырвоны Кастрычнік» перадало камандаванню 63-га стралковага корпуса Чырвонай Арміі. Сярод штабных дакументаў знаходзілася аперацыйная карта з планам наступлення нямецкіх войскаў на Гомель і Чарнігаў.

Характарызуючы наступныя баявыя дзеянні партызанскага атрада «Чырвоны Кастрычнік», начальнік Беларускага штаба партызанскага руху Пётр Калінін у сваіх мемуарах «Партызанская рэспубліка» адзначаў: «Асабліва смелай для таго перыяду вайны была аперацыя па разгроме войскаў нямецкага злучэння ў сяле Глуша Бабруйскага раёна. Партызаны правялі яе сумесна з вайскавай часцю. Кіраваў аперацыяй капітан А. А. Недагораў, партызанскую групу ўзначальваў Паўлоўскі Ф. І.

Паўлоўскі загадзя паслаў у сяло некалькі чалавек для арганізацыі засады. Яшчэ завідна партызаны пад выгодам мясцовых сялян прабраліся ў Глушу. Калі сцямна, яны першымі адкрылі з засады агонь па нямецкіх вартавых. У вокны школы, дзе начавалі гітлераўцы, палілі гранаты. Гэта быў сігнал да агульнай атакі. Амаль адначасова ў сяло ўварваліся з аднаго боку чырвонаармейцы, а з другога — партызаны на чале з Паўлоўскім.

Бой працягваўся каля гадзіны. Варожыя афіцэры і салдаты, нападуючы, выскоквалі з дамоў і тут жа пападалі пад трапны агонь. Толькі некаторым з іх удалося выратавацца ўцёкамі. Астатнія былі знішчаны».

У гэтым начным баі чырвонаармейцы і партызаны захапілі 35 штабных аўтамашын, каля 100 матацыклаў і веласіпедаў, шмат дакументаў і аперацыйных картаў.

Не забудзем, што ішоў толькі ліпень 1941 года, што гэта адбылося амаль у са-

мым пачатку партызанскага руху на Беларусі.

За ўмелае кіраўніцтва партызанскім атрадам «Чырвоны Кастрычнік» і праяўленыя пры гэтым мужнасць і гераізм Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 6 жніўня 1941 года Ц. П. Бумажкову і Ф. І. Паўлоўскаму было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Яны сталі першымі савецкімі партызанамі, якія атрымалі гэта высокае званне.

Яго гарнізон...

У канцы верасня 1941 года партызанскі атрад «Чырвоны Кастрычнік» вызваліў ад нямецкіх акупантаў многія населеныя пункты ў Акцябрскім, Воземлянскім, Гацкім, Новадуброўскім, Гарохаўцкім, Ляскавіцкім, Парэцкім, Пратасаўскім, Ламавіцкім, Раманіцкім і іншых сельсаветах. Тым самым быў пакладзены пачатак стварэнню Акцябрскай партызанскай зоны з цэнтрам у пасёлку Рудобелка. Да канца 1941 года ўсе вёскі раёна былі вызвалены ад нямецкіх акупантаў.

Аб'яднаўшыся для сумесных дзеянняў, атрады Паўлоўскага і Далідовіча 14 студзеня 1942 года ліквідавалі варожы гарнізон у вёсцы Ветчын Жыткавіцкага раёна, а праз тры дні вызвалілі ад нацыстаў мястэчка Капаткевічы. Мала каму вядома, што менавіта Капаткевічы сталі першым раённым цэнтрам, вызваленым беларускімі партызанамі ў 1942 годзе.

У студзені 1942 года ў Палескай вобласці дзейнічалі 14 партызанскіх атрадаў. У ходзе сумесных баёў па абароне Акцябрскай партызанскай зоны ў канцы студзеня 1942 года на нарадзе каманднага складу атрадаў, якія дзейнічалі ў Акцябрскім, Капаткевіцкім, Глускім, Петрыкаўскім, Жыткавіцкім раёнах, было вырашана аб'

яднаць згаданыя баявыя адзінкі ў адно партызанскае злучэнне. Гэта фарміраванне партызан атрымала назву «гарнізон Паўлоўскага», або Палескае партызанскае злучэнне.

За час працяглага рэйду атрады «гарнізона Паўлоўскага» змаглі ачысціць ад акупантаў амаль усю тэрыторыю Акцябрскага, Глускага, Капаткевіцкага, Даманавіцкага і Парыцкага раёнаў. Такім чынам, існаваўшая партызанская зона значна пашырылася. А яе цэнтрам, як і раней, заставалася Рудобелка.

У атэстацыйным лісце на прысваенне Фёдару Іларыёнавічу чарговага воінскага звання ўказана наступнае:

«Пад камандаваннем т. Паўлоўскага ў студзені 1942 г. у Палескай вобласці разгромлена нямецкая дывізія СС (хутчэй тут трэба разумець нейкія часці гэтай дывізіі. — Э. І.), а таксама пушчана пад адхон два эшалоны праціўніка, 14 паравозаў і 444 вагоны, разгромлена 5 нямецкіх гарнізонаў, у якіх знішчана 2430 салдат і афіцэраў, а таксама шмат паліцаяў і здраднікаў».

У чым сакрэт поспеху «гарнізона Паўлоўскага»? Менавіта аб'яднанне розненых атрадаў у Акцябрскай зоне і стварэнне агульнага кіраўніцтва імі дазволілі значна актывізаваць баявую дзейнасць партызанаў, умацніць палітычную работу сярод насельніцтва, агульнымі намаганнямі процістаяць карным экспедыцыям акупантаў.

У далейшым многія камандзіры і камісары «гарнізона» праявілі сябе здольнымі арганізатарамі, набылі ўпэўненасць камандаваць самастойна, і частка іх пакінула «гарнізон Паўлоўскага».

...і яго брыгада

У маі 1942 года з атрадаў, якія ўваходзілі ў склад

«гарнізона Паўлоўскага», была створана 123-я партызанская брыгада пад камандаваннем Фёдара Паўлоўскага. Да лютага 1943 года брыгада называлася па прозвішчы камандзіра, затым — 123-я, а з 1 студзеня 1944 года — 123-я Акцябрская імя 25-годдзя БССР. У сакавіку 1943 года атрады І. С. Губіна і А. Ф. Сарафанова былі перадааны для арганізацыі 210-й Капаткевіцкай брыгады.

123-я брыгада дзейнічала ў Акцябрскім, Капаткевіцкім, Глускім, Петрыкаўскім, Жыткавіцкім, Парыцкім раёнах. Фёдар Іларыёнавіч Паўлоўскі камандаваў ёй у маі 1942-га — красавіку 1943-га, кастрычніку 1943-га — маі 1944 года. Калі ў красавіку 1943 года яго адклікалі ў Маскву, то часова (красавік — кастрычнік 1943 года) абавязкі камбрыга-123 выконваў Сямён Васілевіч Маханько.

Аналіз фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь сведчыць, што 123-я партызанская брыгада была адной з самых баяздольных брыгад Палескай і Мінскай абласцей. Спачатку яна ўваходзіла ў склад партызанскага злучэння Мінскай і Палескай абласцей, а з 15 сакавіка 1943 года — злучэння Палескай вобласці.

У лістападзе 1942 года партызаны 123-й брыгады

ска-Рэчыцкай наступальнай аперацыі і дзеянняў 123-й партызанскай брыгады пад камандаваннем Паўлоўскага ў лініі фронту групы армій «Цэнтр» утварыўся разрыв шырынёй каля 10 кіламетраў, які ўвайшоў у гісторыю як Рудабельскія «вароты». Часці Чырвонай Арміі і партызаны ўтрымлівалі іх каля месяца.

У лістападзе — снежні 1943 года народныя мсціўцы гэтай брыгады падарвалі 10 танкаў, 35 аўтамашын, спалілі 14 мастоў, пашкодзілі 6 кіламетраў тэлефонна-тэлеграфнай лініі. У лістападзе 1943 года яны цераз лінію фронту ўстанавілі сувязь з 37-й і 60-й стралковымі дывізіямі Чырвонай Арміі, перадавалі ім звесткі разведкі, забяспечвалі праваднікамі. Брыгада Паўлоўскага дапамагала дзеючай арміі ў вызваленні Капаткевічаў і Калінкавічаў.

3 ліпеня 1944 года Фёдар Паўлоўскі знаходзіўся ў запасе. У 1945—1966 гадах ён быў на кіруючай рабоце, галоўным чынам партыйнай і гаспадарчай.

Фёдар Іларыёнавіч быў узнагароджаны ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай рэвалюцыі, Айчыннай вайны 1-й ступені, Чырвонай Зоркі, многімі медаламі.

Палкоўнік Паўлоўскага не стала 6 красавіка 1989 года — на 81-м годзе жыц-

Камандзірам атрада быў зацверджаны Фёдар Паўлоўскі, а камісарам — Ціхан Бумажкоў. Але калі ў ліпені 1941 года ЦК Кампартыі Беларусі прадставіў іх у Маскву да ўзнагароджання ганаровым званнем Героя Савецкага Саюза, першы сакратар ЦК КП(б)Б Панцеляймон Панамарэнка палічыў, што камандзірам атрада павінен быць партыйны лідар Акцябрскага раёна Ціхан Бумажкоў. ЦК фактычна памяняў іх пасадамі, каб паказаць вядучую ролю кампартыі ў развіцці партызанскага руху.

ўдзельнічалі ў аперацыі «Рэха на Палессі» — падрыве моста цераз раку Пціч даўжынёй больш за 150 метраў з чатырма пралётамі (рух на чыгуначным участку Жыткавічы — Калінкавічы быў спынены на 18 сутак).

Да канца студзеня 1944 года партызаны ўтрымлівалі Рудобелку, дзе дзейнічалі савецкія ўстановы і школы. Толькі на чыгуначным участку Карпілаўка — Ратміравічы атрады 123-й брыгады ў жніўні і верасні 1943 года разбурылі 20 кіламетраў чыгуначнага палатна, знішчылі 7 мастоў, а 7 лістапада правялі паспяховы бой з аб'яднанай варожай групай (8 гарнізонаў) і выйшлі з акружэння, выбілі акупантаў з вёскі Гаць.

Рудабельскія «вароты»

Калі восенню 1943 года пачалося вызваленне Беларусі, Фёдар Паўлоўскі ўдзяліў асаблівую ўвагу ўзаемадзеянню з наступаючымі часцямі Чырвонай Арміі. Не ўсім вядома, што ў канцы лістапада 1943 года ў выніку Гомель-

ця. Ён пахаваны ў родным гарадскім пасёлку Міхайлаўскі Запарожскай вобласці (Украіна).

Беларускі народ захоўвае ўдзячную памяць аб партызанах 123-й брыгады і яе камандзіру — адным з вызваліцеляў Беларусі ад нямецкіх акупантаў. У гонар гэтай брыгады ў 1948 годзе ў вёсцы Курын Акцябрскага раёна пастаўлены помнік, а ў 1959 годзе ў г. п. Акцябрскі ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

У Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны захоўваецца літаграфія мастака С. Раманава «Бой на рубяжы р. Пціч. Ліпень 1941 г.», кавалерыйская шашка і аўтамат Фёдара Паўлоўскага.

Імем Паўлоўскага названа вуліца ў Мінску ў Заводскім раёне. На доме № 1 у 2000 годзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

Мінская школа № 31 носіць імя Героя Савецкага Саюза Ф. І. Паўлоўскага.

Эмануіл ЮФЕ, прафесар БДПУ імя М. Танка, доктар гістарычных навук.